

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Корж З.В.

к.с.-г.н., доцент кафедри екологічної безпеки та економіки природокористування

Постановка проблеми.

На сьогоднішній день одним з найважливіших завдань в освітньому просторі залишається питання забезпечення якості вищої освіти. Це завдання пов'язане з загальною світовою увагою до якості та стандартів, яке пов'язує з швидким розвитком вищої освіти та її ключовим значенням для розвитку держави.

В світі існують різні традиції оцінювання якості освіти, наприклад «англійська» традиція якості освіти ґрунтується на внутрішній самооцінці академічної спільноти, «французька» традиція навпаки націлена на зовнішню суспільну оцінку навчального закладу. В США оцінювання інтегровано в систему акредитації навчального закладу.

Розбудову європейської системи якості у вищій освіті (ENQA) було розпочато у 2000 році. За основу було використано матеріали Рекомендацій Єврокомісії (98/561/ЕС від 24 вересня 1998 р.) з європейського співробітництва у питаннях гарантії якості у вищій освіті та текст Болонської декларації 1999 року.

Приєднавшись до Болонського процесу наша держава взяла на себе зобов'язання приведення вітчизняної системи освіти у відповідність до європейських стандартів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відповідно до щорічного звіту ООН конкурентоздатність країн світу останнім часом визначається не природними і навіть не фінансовими ресурсами, а кваліфікацією робочої сили. І саме тому більшість розвинутих країн на найближчу перспективу ставить собі за мету перехід до обов'язкової вищої освіти як запоруки їх сталого розвитку та конкурентоздатності. Дослідженням процесу розвитку вітчизняної вищої освіти приділено значну увагу в роботах В Лугового, В.Кремня,

Б.Данилишина, Л.Радомської, А. Стадній, І.Богачевської, М.Карпенко, Т.Боголіб, М.Доброхода, [Конанчука Д.](#) та ін.

Метою та завданням дослідження є аналіз сучасних тенденцій розвитку вищої освіти та пошук основних шляхів покращення її якості.

Результати досліджень. Сьогодні у вищій освіті спостерігається три глобальні трансформації – це «війна» за таланти, збільшення доступності вищої освіти, а також попит на навчальні послуги для населення старших за 45 років [1]. Ці трансформації окреслюють найближчі перспективи розвитку вищої освіти та основні зміни, які вже відбуваються в освітньому просторі.

Проявом першої трансформації є численні пропозиції закордонних навчальних закладів, які з кожним роком збільшують свої кампанії на території України та зацікавлені в прийнятті на навчання талановитої творчої молоді пропонуючи їм умови аналогічні умовам навчання у вітчизняних ВНЗ, а часто і значно кращі. Наслідком цього прояву є зменшення наборів вітчизняних ВНЗ, погіршення їх конкурентоздатності. В подальшому ця молодь часто не поспішає повертатись в рідну країну отримуючи кращі пропозиції та умови від закордонних роботодавців (і це сприяє посиленню економічного потенціалу цієї країни).

Друга трансформація бере свій початок від загальноєвропейської програми «Освіта для всіх» та підсилюється основними положеннями болонського процесу, в який закладено можливість мобільності для студентів з можливістю вибору різних програм навчання різних навчальних закладів. Загальна зміна елітарної в минулому моделі вищої освіти на сучасну загальнодоступну ставить перед вищою освітою і нові задачі, серед яких однією з найважливіших є забезпечення її високої якості. Диплом вищої освіти стає соціальним стандартом на заміну елітарної належності до певного професійного кола в минулому. А збільшення дипломованих спеціалістів в свою чергу становить резерв реальний або потенційний для розвитку різних галузей промисловості.

Третя трансформація пов'язана з багатьма факторами, в тому числі економічною кризою, незбалансованою системою рейтингів спеціальностей, коли випускникам середніх навчальних закладів важко визначитись з попитом на майбутньою професією, важкою доступністю в недалекому минулому отримання якісних знань в певних галузях, потребою підвищення кваліфікації, появою нових спеціальностей, яких не існувало ще 5 років тому, а також особистісними факторами – нестача часу (або можливостей) в минулому на отримання освіти тощо.

Така категорія абітурієнтів зважаючи на старіння населення країни виступає сьогодні потужним резервом на ринку освітніх послуг, для такої категорії попитом користуються як класичні форми навчання (очні та заочні) так і різні форми дистанційного навчання (он – лайн продукти, курси на електронних носіях та ін.).

Друга та третя трансформація набула нових можливостей, яких раніше практично не було в освітньому просторі – а саме безкоштовних якісних он - лайн освітніх програм за різними напрямками (EdX, Coursera, Udacity та ін.), які пропонують відомі закордонні університети фактично перетворюючи освіту на доступне загальнолюдське надбання, єдиною умовою якого є наявний інтернет.

Одночасно з окресленими трансформаціями в 2000 роках розробляється система міжнародних рейтингів університетів (ARWU, QS, THE). Стає можливим порівнювати ВНЗ в тому числі і між різними країнами, що також стало потужним фактором збільшення конкурентності між ВНЗ та намагання потрапити в першу сотню рейтингу. І саме рейтинг національний та міжнародний сьогодні виступає потужним чинником у боротьбі за абітурієнта. Маємо певну заміну у свідомості елітарної вищої освіти на освіту в елітарному ВНЗ.

Оцінювання якості вищої освіти в Україні сьогодні доцільно розглядати через призму надання освітніх послуг незалежно від форми власності та підпорядкування

вищого навчального закладу. Серед основних компонентів якості в освіті можна визначити наступні: наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних тощо); організацію навчального процесу, яка найбільш адекватно відповідає сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки та освіти; контроль освітньої діяльності ВНЗ та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання та на всіх рівнях: державному та міжнародному (європейському).

В сучасних умовах розвитку вищої школи яка інтенсивно інтегрується в Болонську систему вищої освіти спостерігається зміщення акцентів у бік більшого заохочення студентів до самостійного засвоєння матеріалу та більшої адаптації навчального процесу до виробничих умов майбутньої професії (збільшення ролі практичної частини навчального процесу над теоретичною). Такі зміни відбуваються поступово і час показує певні труднощі такої зміни акцентів, що пов'язано з багатьма причинами як внутрішнього характеру (управління навчальним процесом на рівні ВНЗ) так і зовнішнього (штучне збільшення кількості ВНЗ, зниження загального рівня якості вищої освіти, яка стає загальнодоступною часто завдяки зниженню критеріїв вступу, формальному підходу до вимог у навчальному процесі, дефіциту фінансування та ін.).

Керування такими змінами потребує застосування певних прийомів, які могли б вчасно виявляти проблемні ланки в управлінні та використанні чітких рекомендацій розроблених компетентними організаціями для їх подолання.

Сьогодні такими прийомами могли б стати системний підхід Європейських стандартів якості (ISO 9000, Моделі досконалості Європейського фонду управління якістю EFQM ті ін.) які себе успішно зарекомендували в умовах виробництва – в яких розроблено чіткий алгоритм саме управління якістю продукції чи послуг на рівні підприємства. Зважаючи на загальну тенденцію збільшення автономності ВНЗ такий підхід стає більш виправданим, що дозволить найбільш оптимально об'єднати особливості організації навчального процесу з наявними ресурсами певного навчального закладу та сучасними методами контролю за якістю процесу.

Особливістю моделі стандартів ISO 9000 є націленість на внутрішній менеджмент організації чи підприємства і спрямування на удосконалення внутрішньої організації процесу виробництва (надання послуг)[5]. В той час як модель досконалості Європейського фонду управління якістю EFQM додатково дозволяє провести зовнішню оцінку та порівняння з іншими аналогічними організаціями чи підприємствами.

Фонд EFQM було створений командою фахівців з промисловості та наукових кіл з метою розвивати модель досконалості EFQM як цілісну систему, яка може бути застосована до будь-якої організації, незалежно від розміру або сфери діяльності. Вперше така модель була використана в 1992 році як структура для оцінки заявок компаній, що претендують на Європейську премію якості.

Сьогодні модель досконалості Європейського фонду управління якістю (EFQM) - це один із найсучасніших інструментів для здійснення оцінки якості діяльності підприємств, що широко використовується при проведенні конкурсів якості як на європейському, так і на національному (в Україні з 2004 року), регіональному та місцевих рівнях. Модель EFQM - це сучасне європейське бачення досконалого підприємства, та організація його роботи таким чином, щоб у найменші терміни досягти високого рівня конкурентоспроможності та стабільності.

Висновки.

Підвищення якості освітніх послуг сьогодні виступає одним з ключових завдань, які стоять перед ВНЗ для забезпечення їх високого рейтингу. Вирішення цього завдання повинно бути інтегровано у внутрішню систему менеджменту, яка повинна комплексно вирішувати питання нових форматів навчання, реформування існуючих навчальних програм, моніторингу змін які відбуваються в освітньому просторі та вчасному реагуванні

на ці зміни. В умовах посиленої конкуренції від успішного вирішення цих питань залежить майбутнє кожного конкретного навчального закладу.

Література:

1. [Конанчук Д. Пожизненный урок: Harvard business review](http://hbr-russia.ru/innovatsii/trendy/a18851/) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://hbr-russia.ru/innovatsii/trendy/a18851/>
2. Луговий В. І. Проблема освітньо-наукової інтеграції в підготовці кандидатів і докторів наук в Україні / В. І. Луговий // Проблеми освіти : наук. зб. – К. : Ін-т інновац. технологій і змісту освіти МОН України, 2007. – Вип. 54. – С. 3–6.
3. Офіційний сайт Європейського фонду з управління якістю [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.efqm.org/>
4. Офіційний сайт Київського міського центру перепідготовки та підвищення кваліфікації органів державної влади [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://cpk.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=260
5. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів: ДСТУ ISO 9000:2007 - [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://document.ua/sistemi-upravlinnja-jakisty.-osnovni-polozhennja-ta-slovník-nor14237.html>